

GİRİŞ

Felsefe nedir?

Bu, hayli meşhur ve zor bir sorudur. Onu cevaplamanın en kolay yollarından biri, felsefenin filozofların yaptığı şey olduğunu söylemek ve sonra da Platon, Aristoteles, Descartes, Hume, Kant, Russel, Wittgenstein, Sartre ve diğer ünlü filozofların eserlerine gönderme yapmaktır. Bununla birlikte, bu cevabın, konuya yeni giriş yapıyorsanız eğer, adı geçen yazarlar tarafından kaleme alınmış olan bir eseri muhtemelen henüz okumuş olmayabileceğinizden dolayı değildir.

Okumuş olsanız dahi, bu filozofların hepsinin birden paylaştığı ilişkili bir karakteristik gerçekten olsa bile, onların ortak olarak sahip oldukları bir şeyi söylemek her şeye rağmen kolay olmayabilir. Soruya bir diğer yaklaşım, felsefenin "hikmet sevgisi" anlamına gelen Grekçe sözcükten türemiş olduğuna işaret etmektir. Mamafih, bu, felsefenin filozofların yaptığı şey olduğunu söylemekten daha muğlak ve hatta daha az yardımcıdır. Bu genel mütalaalara gerek duyulmaktadır.

Felsefe bir faaliyettir: O, belirli sorular üzerine düşünmenin bir yoludur. Felsefenin en ayırd edici özelliği, onun mantıksal argüman kullanmasıdır. Filozoflar genellikle argümanlarla uğraşırlar: Onlar ya argümanlar oluşturur, ya başkalarının argümanlarını eleştirir ya da bunlardan her ikisini birden yaparlar. Onlar aynı zamanda kavramları analiz edip, açıklığa kavuştururlar. "Felsefe" sözcüğü, hayata dair genel bir bakışı anlatmak veya birtakım gizemcilik formlarına gönderimde bulunmak amacıyla, çoğunluk bundan çok daha geniş bir anlamda kullanır. Ben sözcüğü burada, söz konusu geniş anlamıyla kullanıyor olmayacağım. Amacım, antik Yunanlılarla başlayıp, 20. Yüzyılda özellikle Avrupa ve Amerika'da gelişen bir düşünce geleneği içinde yer alan bazı çok önemli düşünce alanlarını aydınlatmaktır.

Bu gelenek içinde çalışan filozoflar, ne tür şeyler üzerine tartışırlar? Onlar genellikle, büyük bir çoğunluğumuzun, tartışma ihtiyacı duymayacak şekilde, apaçık gördüğü inançları incelerler. Genellikle doğru ve yanlış, dış dünyanın mahiyeti, zihin, bilim, sanat ve benzeri diğer konularla meşgul olurlar. Mesela, insanların çoğu hayatlarını, adam öldürmenin yanlış olduğunu söylemek için, ne gibi bir haklılandırma vardır? O her koşul altında yanlış mıdır? Ve her şey bir yana, ben yanlışlıkla ne anlatmak istiyorum? İşte bunlar felsefi sorulardır. İnançlarımızdan birçoğunun, incelendikleri zaman sağlam temellerden yoksun buldukları ortaya çıkar. Felsefeyle uğraşmak sadece bizim önyargılarımız üzerine açık seçik olarak düşünmemize değil, fakat inandığımız şeyleri tam anlamıyla açıklığa kavuşturmamıza da yardım eder. O, zaman geçtikçe de, geniş kapsamlı bir konular silsilesi hakkında tutarlı bir biçimde tartışma yeteneği -başka alanlara taşınabilir olan yararlı bir beceri- kazandırır.

Felsefe ve Tarihi

Sokrates'in zamanından beri, birçok büyük filozof var olmuştur. Kitabımın başlangıç paragrafında, ben bunlardan yalnızca birkaçını saydım. Felsefe üzerine bir giriş kitabı, konuya, bu filozofların katkılarını kronolojik bir düzen içinde analiz etmek suretiyle, tarihsel olarak yaklaşabilirdi. Benim burada yapacağım şey ise, bu değildir. Bunun, konuya dayalı bir yaklaşımı, yani tarihten ziyade, belirli felsefi soru[n]lar üzerinde odaklaşan bir yaklaşımı kullanacağım. Felsefe tarihi kendi içinde büyüleyici ev önemli bir konudur ve klâsik felsefi metinlerden birçoğu aynı zamanda büyük edebiyat yapıtlarıdır. Sadece birkaç örnek seçmek gerekirse, Platon'un Sokratik diyalogları,

Rene Descartes'ın Meditations [İlk Felsefe Üzerine Metazifik Düşünceler]'i, David Hume'un Enquiry Concerning Human Understanding [İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Soruşturma]'sı ve Friedrich Nietzsche'nin Thus Spoke Zarathustra [Zerdüşt Böyle Buyurdu]'su, bunların hepsi de her standart altında ilginç ve tahrik edici eserler olarak öne çıkar. Felsefe tarihiyle ilgili araştırmaların büyük bir değeri olmakla birlikte, benim buradaki amacım, size, sadece belirli büyük şahsiyetlerin bu konular hakkında düşünmüş oldukları şeyleri açıklamaktan ziyade, felsefi konular üzerinde kendi başınıza düşünmeniz için gerekli araçları temin etmektir. Bu konular salt filozoflar için ilginç olan konular değildir: Onlar insanî durumlardan doğal bir biçimde doğarlar ve hayatında hiç felsefe kitabı açmamış olan pek çok insan bu konular üzerinde kendiliğinden düşünür.

Daha önceki filozofların argümanlarını ve hatalarını bilmezsek eğer, konuya önemli bir katkı yapmayı ümid edemeyeceğimize göre, felsefeye dair ciddi herhangi bir inceleme tarihsel araştırmayla konuya dayalı yaklaşımın bir sentezini ihtiva etmek durumundadır. Filozoflar, bir tarih bilgisi olmadan, asla ilerleme kaydedemezler. Onlar, bu hatalara daha önce de düşülmüş olduğunu fark etmeden, aynı hatalara düşmeye devam ederler. ve birçok filozof kendi teorisini, daha önceki filozofların eserlerinde bulunan yanlışları görerek geliştirir. Dahası, bunun gibi kısa bir kitapta, bireysel düşünürlerin eserlerindeki derinliklerin hakkını vermek mümkün olamaz. Her bölümün sonunda teklif edilen ek okuma önerileri, burada tartışılan daha geniş bir tarihsel bağlam içine oturtmaya yardımcı olacaktır.

Felsefeyle Niçin Uğraşmalı?

Filozofların her daim yapageldikleri şey, oturup sözcüklerin anlamlarını tartışma konusu yapmak olduğu için, zaman zaman felsefeyle uğraşmanın hemen hiçbir anlamı olmadığı savunulur. Filozoflar önemli sonuçlara ulaşır görünmezler ve onların topluma katkıları yoktur. Onlar hâlâ eski Yunanlıları meşgul etmiş olan aynı soruları tartışmaktadırlar. Felsefe bir şeyleri değiştirir gibi görünmez; o her şeyi olduğu gibi bırakır.

her şey bir yana, felsefeyle uğraşmanın bir değeri var mıdır? İşe hayatımızın temel kabullerini sorgulayarak başlamak tehlikeli bile olabilir: Sonuçta, herşeyi çok fazla sorgulamak suretiyle felce uğramış biri olarak, kendimizi hiçbir şey yapamaz hâle gelmiş hissedebiliriz. Gerçekten de, bir filozof karikatürü, Oxford ya da Cambridge'teki çalışma odasının rahat koltuğunda çok soyut düşüncelerle başa çıkmada başarılı, ama hayatın pratik problemlerinin üstesinden gelmede çaresiz kalan birinin, Hegel felsefesinin en karmaşık kesit ya da pasajlarını açıklayabilen fakat yumurta pişirmekten aciz bir kimsenin eleştirel ve alaycı tasviridir.

Felsefeyle uğraşmanın önemli bir nedeni, onun varoluşumuzun anlamıyla ilgili temel soruları ele almasıdır. Çoğumuz, hayatımızın akışı içinde temel birtakım felsefi sorular sorarız. Niçin buradayım? Tanrı'nın var olduğunun bir delili var mıdır? Hayatımızın bir amacı bulunmakta mıdır? Bir şeyi doğru ya da yanlış kılan şey nedir? Hayatımız salt bir düş olabilir mi? Zihin bedenden farklı mıdır, yoksa bizler sadece birer fizikî varlık mıyız? Bilim nasıl ilerler? Sanat nedir? vb.

Felsefeyle uğraşan insanların çoğu, tek tek birimizin bu tür soruları ele alıp incelemesinin büyük bir önem taşıdığına inanır. Hatta bazıları, sorgulanmış bir hayatın yaşanmaya değer olmadığını öne sürer. Temel aldığı ilkeleri hiç sorgulamadan sıradan bir varoluşu devam ettirmek hiç bakımdan geçirilmemiş bir araba sürmeye benzeyebilir. Şimdiye kadar hep yeterince iyi bir biçimde çalışmış oldukları için, arabanızın frenlerine, direksiyon ve motoruna güvenmekte haklı olmuş olabilirsiniz, ama bu güvende bütünüyle haklı olmayabilirsiniz de. Fren pedalları hatalı olabilir ve sizin onlara en fazla ihtiyaç duyduğunuz bir anda iflâs edebilirler. Aynı şekilde, hayatınızı kendilerine dayandırdığınız ilkeler de bütünüyle sağlam olabilir, fakat siz bundan, onları incelemiş oluncaya dek, emin olmayabilirsiniz.

Dahası, hayatınızı kendilerine dayandırdığınız kabullerin sağlamlığından ciddî ciddî şüphelenmeseniz bile, düşünce gücünüzü hayata geçirmemekle yaşamınızı fakirleştiriyor olabilirsiniz. Birçok insan kendilerine bu türden soruları sormanın ek bir çabayı gerektirdiğini veya rahatsızlık verici olduğunu üzünebilir. Ama diğerleri, meydan okuyucu felsefi sorulara cevap bulmak için güçlü bir arzu duyabilirler.

Felsefeyi Öğrenme

Felsefeyle uğraşmak için başka bir neden de, onun oldukça geniş bir konular alanı üzerinde daha açık bir biçimde düşünmeyi öğrenmenin iyi bir yolunu sağlamasıdır. Bir konunun lehindeki ve aleyhindeki argümanları analiz etmek suretiyle, hayatın diğer alanlarına taşınabilecek olan beceriler, tartışma ustalığı kazandığımız için, felsefi düşünmenin yöntemleri geniş bir alan meydana getiren bir durumlar çeşitliliği içinde çok yararlı olabilir. Felsefeyle uğraşan birçok insan felsefeden kazandığı tartışma ustalığını -düşünce açıklığının büyük bir değer taşıdığı- hukuk, bilgisayar programcılığı, iş danışmanlığı, kamu görevi ve gazetecilik gibi çok farklı mesleklerde de kullanmayı sürdürebilir. Filozoflar, insan varoluşunun doğası hakkında kazandıkları kavrayışları, sanat alanına döndükleri zaman da kullanabilirler: Bir dizi filozof romancı, eleştirmen, şair, film yapımcısı ve piyes yazarı olarak çok başarılı olmuştur.

Felsefeyle uğraşmayı haklılandıran bir diğer neden de, onun birçok insan için haz veren bir etkinlik olabilmesidir. Felsefe lehindeki bir savunma için söylenmesi gereken bazı şeyler vardır. Onun tehlikesi, felsefe etkinliği çapraz bulmacalar çözmeye eşdeğer bir faaliyete indirgeyen bir savunma gibi değerlendirilmesidir. Bazı filozofların konuya yaklaşımları zaman zaman şuna benzeyebilir: Karanlık mantıksal bulmacaları kendi içinde bir amaç olarak çözmek ve çözümlerini pek az insanın takip edebildiği özel uzman dergilerinde yayınlamak, bazı profesyonel filozoflarda bir saplantı hâline gelebilir. Diğer taraftan da, üniversitelerde çalışan bazı filozoflar kendilerini bir "iş"in bir parçası olarak görür ve çoğunluk çok vasatî olan çalışmalarını, sadece bu çalışmalar (yayınların niceliğinin terfiyi belirleyen bir faktör olması hasebiyle) kendilerine "yükselme" ve terfi elde etme imkânı vereceği için, basarlar. Onlar, adlarının yayınlanmış olmalarını görmekten, artan maaştan ve terfi ile birlikte gelen prestijden keyif alırlar. Yine de, felsefenin büyük bir bölümü, bereket versin, bu düzeyin üstüne çıkar.

Felsefe Zor Mudur?

Felsefe çoğu zaman, zor bir konu ya da disiplin olarak tanımlanır. Felsefeyle irtibatlandırılan, bizim bazılarımızdan sakınabileceğimiz, çok çeşitli zorluk türleri vardır.

her şeyden önce, profesyonel filozofların meşgul oldukları problemlerden birçoğunun oldukça yüksek bir soyut düşünce düzeyini gerektirdiği doğrudur. Ama aynı şey, hemen hemen her entelektüel faaliyet için geçerlidir: Felsefe bu bakımdan fizik, edebiyat eleştirisi, bilgisayar programcılığı, jeoloji, matematik veya tarihten hiç farklı değildir. Bunlarda ve diğer araştırma alanlarında olduğu gibi, konuya bir önemi olan özgün katkılar yapmanın zorluğu, sıradan insanların bilgisinin bu entelektüel faaliyetlerin temel yöntemlerini öğrenmekten alıkoymak için bir mazeret olarak kullanılmamalıdır.

Bununla birlikte, felsefeyle ilişkili, kendisinden sakınılabilecek ikinci bir güçlük türü daha vardır. Filozoflar her zaman iyi yazar olmayabilirler. Onlardan birçoğu kendi fikirlerinin son derece yoksul aktarıcılarıdır. Bu, bazen onlar yalnızca oldukça küçük bir uzman okuyucular kitlesine erişmeyi amaçladıkları için, böyledir; bazen de, onlar konuyla derin bir tanışıklığı olmayanların kafalarını bulandırmaktan başka hiçbir işe yaramayan karmaşık bir jargon kullandıkları için,

ortaya böyle bir durum çıkar. Uzman terimleri profesyonel filozofların her daim kullandıkları belirli kavramları açıklamaktan kurtulmak bakımından yararlı olabilir. Bununla birlikte, profesyonel filozoflar arasında uzman terimlerini salt onları kullanmış olmak için kullanma gibi talihsiz bir eğilim vardır: Onlardan birçoğu, çok iyi İngilizce eşdeğerleri olsa bile, Latince deyimler kullanırlar. İçine tanışık olmadığımız sözcüklerin serpiştirildiği bir paragraf ev alışık olmadık şekillerde kullanılan bildik sözcükler ürkütücü olabilir. bazı filozoflar, kendileri için icad etmiş oldukları, felsefeyi gerçekte olduğundan çok daha zor bir konu olarak gösteren, bir dilde konuşmakta ve yazmakta gibi görünürler.

Ben bu kitapta, gereksiz bir jargondan kaçınmaya çalıştım ve yol aldıkça, karşılaşılan bütün bilinmeyen terimleri açıklamaya özen gösterdim. bu yaklaşım size, bölüm sonlarında yer alan okuma önerilerindeki daha zor felsefi yazılardan bazılarını anlamak için gerekli olan felsefi vokabüleri kazandıracaktır.

Felsefenin Yapabileceği Şeylerin Sınırları

Bazı felsefe öğrencileri, felsefeden, pek de makûl olmayan bir tarzda, çok fazla şey beklerler. Onlar, felsefenin kendilerine, insanın zor durumlarını tam ve ayrıntılı bir resmini sağlamasını isterler. Onlar, felsefenin kendilerine hayatın anlamını göstereceği ve kompleks varoluşlarımızın her boyutunu açıklayacağını düşünürler. Fakat, felsefeyle uğraşmak hayatlarımızla ilgili temel soruları aydınlığa kavuşturabilse de, felsefe, böyle bir şey sağlamaz. Felsefeyle uğraşmak, sanat, edebiyat, tarih, psikoloji, antropoloji, sosyoloji, siyaset ve bilimle meşgul olmaya bir alternatif değildir. Bu farklı konular insan hayatının farklı yönleri üzerinde yoğunlaşır ve bize farklı kavrayış türleri sağlarlar. Bir kimsenin hayatının bazı yönleri felsefi analize, ve muhtemelen başka türden bir analize de karşı koyar. Öyleyse, felsefeden çok daha fazla şeyde beklememek hususu önem taşımaktadır.

Bu kitabın ihtiva etmesi gerekmele birlikte, yer vermediği en azından bir temel konu vardır: Mantık. Mantık, bu uzunlukta ve üslûpta bir kitapta tatmin edici bir biçimde ele alınmak açısından oldukça teknik bir konudur.

FELSEFEYE GİRİŞ; Nigel WARBURTON

(Türkçesi: Ahmet CEVİZCİ), Paradigma , İstanbul, Ekim 2000 (s.1-8)

Kaynak (Kısıltmalarla alıntılanmış):

<http://www.felsefe.net/forum/felsefeye-giris/532-dunyanin-en-guzel-oykusu-felsefe.html>